

HANNA WRÓBLEWSKA-STRAUS

WARSZAWA

ZBIGNIEW SKOWRON

UNIwersytet Warszawski

Rzekomo nieznanne rękopisy listów Chopina do Fontany
nie są autografami

ABSTRAKT W komunikacie została podjęta kwestia autentyczności odkrytych niedawno dwóch rękopisów listów Fryderyka Chopina do Juliana Fontany znajdujących się w zbiorach Fundacji Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu. Przeprowadzone analizy porównawcze obydwu rękopisów prowadzą do wniosku, że są to jedynie kopie opublikowanych już listów Chopina sporządzone nieznaną ręką.

SŁOWA KLUCZOWE autografy listów Fryderyka Chopina, Julian Fontana, Maurycy Karasowski, Henryk Opieński, Ludwik Bronarski, Archivum Helveto-Polonicum, Fryburg

ABSTRACT Unknown Letters from Fryderyk Chopin to Julian Fontana Are Not Autographs. This article addresses the issue of authenticity of the recently discovered manuscripts of two letters from Fryderyk Chopin to Julian Fontana, held in the collections of the Archivum Helveto-Polonicum Foundation in Fribourg. Comparative analysis of two manuscripts leads to the conclusion that, written by an unknown hand, they are only copies of previously published Chopin letters.

KEYWORDS manuscripts of Fryderyk Chopin's letters, Julian Fontana, Maurycy Karasowski, Henryk Opieński, Ludwik Bronarski, Archivum Helveto-Polonicum, Fribourg

W *Sprawozdaniu z działalności Archiwów Państwowych w 2024 roku* znalazła się konstatacja o treści: „Porządkowanie i opracowanie korespondencji Lydii i Henryka Opieńskich w Fundacji Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu w Szwajcarii przyniosło nieoczekiwane odkrycie niezidentyfikowanych wcześniej dwóch listów Fryderyka Chopina pisanych z Paryża w 1837 r. do Juliana Fontany – pianisty, kompozytora, przyjaciela i kopisty Fryderyka Chopina”¹.

Wcześniejsze informacje na temat tego „odkrycia” pojawiły się w artykule Jolanty Leśniewskiej pt. „Mój Fryderyk – dwa nieznanne listy Chopina w Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu”², na który zwróciła naszą uwagę dr Małgorzata Sieradz z Instytutu Sztuki PAN. Tytuł tego anonsu dla nas, autorów nowego opracowania źródłowo-krytycznego wydania *Korespondencji Fryderyka Chopina*³, zabrzmiał więc obiecująco. Zamieszczona w artykule reprodukcja rękopisu trzeciej strony drugiego z dwóch listów Chopina do Fontany wzbudza jednak od razu wątpliwości, a jej treść przypomina list nr 379, który został omówiony w trzecim tomie *Korespondencji*, opublikowanej w 2024/25 roku.

W celu rozpoznania tej informacji zwróciliśmy się z prośbą do prezesa Fundacji Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu, Marka Mogilewicza, aby udostępniono nam do wglądu, za jego zgodą, skany obydwu rękopisów listów Chopina w celu oceny ich autentyczności, a także interpretacji kilku faktów zamieszczonych w artykule Jolanty Leśniewskiej (zob. il. 1–8). Nie będziemy tu jednak dokonywali pogłębionej interpretacji argumentów, ponieważ jedynie pragniemy, w formie komunikatu, zwrócić uwagę na zaistniały w przestrzeni medialnej fakt. Mnogość okoliczności związanych z rękopisami listów Chopina została już przedstawiona i opracowana w trzytomowej edycji wspomnianej *Korespondencji Fryderyka Chopina*. Nadesłane skany upoważniają nas zatem do wyrażenia krótkich stwierdzeń.

Ekspertyza odnalezionych materiałów wymagała przeanalizowania ich pod kilkoma względami, a przede wszystkim przypomnienia, że teksty obydwu listów Chopina do Fontany były po raz pierwszy opublikowane już w 1882 r. przez Maurycego Karasowskiego (22 IX 1823–20 IV 1892), choć z pewnymi zmianami i brakami⁴.

1 Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, *Sprawozdanie z działalności Archiwów Państwowych w 2024*, Warszawa 2025, s. 40, zob. też online: <https://www.gov.pl/web/archiwa/rok-2025>.

2 Jolanta Leśniewska, „Mój Fryderyk – dwa nieznanne listy Chopina w Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu”, *Archmet*, luty 2025, <https://www.arch.net.pl/2025/02/04/moj-fryderyk-dwa-nieznanne-listy-chopina-w-archivum-helveto-polonicum-we-fryburgu/>.

3 *Korespondencja Fryderyka Chopina*, red. Zofia Helman, Zbigniew Skowron, Hanna Wróblewska-Straus, t. 1, Warszawa 2009, t. 2, Warszawa 2017, t. 3, pdf online 2024, druk Warszawa 2025 (dalej cyt. KorCh 2024 [2025]), tam por. listy 358 i 379).

4 Maurycy Karasowski, *Fryderyk Chopin: życie – listy – dzieła*, Warszawa 1882, t. 2, s. 87–88. W porównaniu do pierwszego rękopisu, przechowywanego w Archivum Helveto-Polonicum, Karasowski podał właściwą nazwę miejsca powstania tegoż listu, choć błędnie ustalił datę roczną („Nohant 1838”); wprowadził też drobne zmiany w tekście oraz pominał w druku kilka zdań, łącznie z zakończeniem.

Karasowski miał w tym czasie w Warszawie dostęp do autografów listów kompozytora do Fontany, których właścicielką była Warszawianka – Joanna z Petzoldów Lilpopowa (1831–1908), od 1848 r. żona przemysłowca Stanisława Lilpopa (1817–66), bliska kuzynka Juliana Fontany (31 VII 1810 Warszawa–23/24 XII 1869 Paryż)⁵. Umożliwiła ona Karasowskiemu sporządzenie kopii z autografów, w tym także z autografów dwóch interesujących nas listów⁶. W następnych latach ich opracowaniem zajmowali się: Bernard Scharlitt⁷, Ferdynand Hoesick⁸, Henryk Opieński (w trzech wersjach językowych)⁹, Aleksander Guttry¹⁰, Bronisław Edward Sydow¹¹ oraz Zofia Helman, Zbigniew Skowron, Hanna Wróblewska-Straus (w ostatnim wydaniu zbiorowym)¹².

Przywołane tu listy Chopina do Fontany nie zostały jednakże napisane w Paryżu, lecz w Nohant¹³, i są błędnie datowane przez Jolantę Leśniewską na 1837 rok¹⁴.

List z incipitem: „Moje kochanie – kiedyś taki dobry bądźże do końca...” kompozytor pisał 29 VII 1841 roku. Datę tę ustalił Bronisław Edward Sydow¹⁵. Na górnym marginesie kopii pierwszej strony tego listu ktoś inny dopisał atramentem tekst opuszczony przez kopistę: „Adres fortepianu/Mme Dudevant à Châteauroux/bureau restant chez/Mr Vollant Patureau”¹⁶. Natomiast poniżej znajduje się, napisana ołówkiem, liczba „157”, która oznacza kolejny numer pozycji we francuskim wydaniu listów Chopina, opracowanym przez Opieńskiego¹⁷.

5 Por.: KorCh 2017, t. 1, cz. 1, list 102, s. 160.

6 Ibid., s. 162.

7 *Friedrich Chopins gesammelte Briefe*, opr. Bernard Scharlitt, Leipzig 1911, listy 98 i 103.

8 Ferdynand Hoesick, *Chopiniana*, t. 1, *Korespondencja Chopina*, Warszawa 1912, s. 61–63, 87–88.

9 *Chopin's Letters*, opr. Henryk Opieński, przekł. Ethel Lillian Voynich, New York 1931, list 137 i 154; *Frédéric Chopin. Lettres*, opr. Henryk Opieński, przekł. Stéphane Danysz, przedmowa Ignacy Jan Paderewski, Paris 1933, listy: 157 i 175; *Listy Fryderyka Chopina*, opr. Henryk Opieński, Warszawa 1937, listy 159 i 177.

10 *Frédéric Chopin. Gesammelte Briefe*, przekł. i opr. Alexander Guttry, München 1928, listy 140 i 157.

11 *Korespondencja Fryderyka Chopina*, zebra. i opr. Bronisław Edward Sydow, Warszawa 1955, t. 2, listy 328 i 345. Teksty obu listów opracowane przez Sydowa zostały też wydane w: *Correspondance de Frédéric Chopin. 1810–1849*, opr. Bronislas Édouard Sydow et al., t. 3, *La Gloire. 1840–1849*, Paris 1953, wyd. 2 1981, listy 413, 433.

12 Por.: KorCh 2024 [2025], t. 3, cz. 1, list 358, s. 374–5 i list 379, s. 480–1, przyp. 1 (opr. przez Zofię Helman).

13 Chopin w 1837 r. nie przebywał w Nohant. Po raz pierwszy przyjechał tam razem z George Sand i z jej dziećmi w 1839 r., po pobycie na Majorce i w Marsylii. W Nohant gościł od 1 VI do 10 X.

14 Por.: J. Leśniewska, „Mój Fryderyk”.

15 Zob.: *Korespondencja Fryderyka Chopina*, zebra. i opr. B.E. Sydow, komentarz do listu 328, s. 480; por. też: KorCh 2024 [2025], t. 3, cz. 1, list 358, s. 374–5.

16 Wątek związany z wysyłką fortepianu firmy Pleyel z Paryża do Nohant, rozwinięty przez Chopina w liście do Fontany, pisany w Nohant w nocy z 9 na 10 VIII 1841 r., dodatkowo potwierdza słuszność datowania tegoż listu na 1841 r., por.: KorCh 2024 [2025], t. 3, cz. 1, list 361, s. 391 i 392, przyp. 3.

17 Por.: *Frédéric Chopin. Lettres*, list 157.

Kolejny list, zaczynający się słowami: „Moje kochanie. Odebrałeś zapewne moje listy i moje kompozycje...”¹⁸ – zdaniem Bronisława E. Sydowa¹⁹ i Zofii Helman²⁰ – powstał 9 X 1841 r., a więc parę miesięcy później w stosunku do listu poprzedniego. Na stronie czwartej kopii tego listu, poza adresem: „Monsieur/Jules Fontana/Paris/5 rue Tronchet”²¹, ktoś u góry strony odwzorował z autografu stempel poczty nadawczej z właściwą datą dzienną i miesięczną (tj. datą wysyłki listu z La Châtre), lecz z niewłaściwą datą roczną, niczym nieuzasadnioną („LA CHATRE/10 oct./1837”), powtórzoną ołówkiem w kopii na stronie pierwszej, w prawym górnym rogu („10 octobr 1837”). Na stronie czwartej, obok stempla nadawczego, po prawej stronie, widnieje liczba „41” dodana ołówkiem zgodnie z datą stempla nadawczego w La Châtre, który był odbity w autografie znanym Ferdynandowi Hoesickowi²².

Z powodu błędów, nieścisłości i zmian, dokonanych przez Maurycego Karasowskiego podczas transkrypcji obu listów, podjęliśmy jako redaktorzy decyzję, aby w najnowszym wydaniu *Korespondencji* wykorzystać teksty opracowane do druku przez późniejszych edytorów, spośród których, jak wiadomo, niektórzy mieli bezpośredni dostęp do autografów listów Chopina.

Dokonana analiza charakteru pisma na otrzymanych skanach z Fryburga wykazała, że rękopisy obydwu listów Chopina do Fontany nie są autografami kompozytora, lecz kopiami²³ sporządzonymi niezbyt starannie, różniącymi się w mniejszym lub większym stopniu od kolejnych publikacji, wydanych w języku polskim na podstawie autografów, które w 1908 r. były własnością inżyniera mechanika Karola Lilpopa (1849–1924), najstarszego syna Joanny i Stanisława Lilpopów²⁴.

W pierwszym wierszu drugiej strony listu z 9 X 1841 r. naniesiono obcą ręką nad wyrazem „zakazania” (źle odczytanym przez kopistę) dwie poprawki: „zekpania” i „zapewnienia”, opatrzone w pierwszym przypadku jednym, a w drugim – dwoma znakami zapytania. Zrobił to ktoś, kto podejmował próbę weryfikacji zapisu, porównując go z autografem kompozytora. W zakończeniu kopii tegoż listu widnieje podpis: „Twój Fryderyk”, choć w wydaniu Hoesicka (1912) i Opieńskiego (1937) jest

18 Por.: M. Karasowski, *Fryderyk Chopin*, s. 98–100. Karasowski ten list datował również wadliwie („Palma 17 listopada 1838”), opublikował go z licznymi pomyłkami zapewne wskutek błędnego odczytania tekstu, z dowolnymi przeróbkami stylistycznymi i pominięciem pojedynczych zdań i słów.

19 Por.: *Korespondencja Fryderyka Chopina*, zebra. i opr. B.E. Sydow, t. 2, list 345.

20 Por.: KorCh 2024 [2025], t. 3, cz. 1, list 379, s. 480–1.

21 Pod tym adresem Chopin zamieszkał w październiku 1839 r., po przyjeździe z Nohant. Na ten właśnie adres kompozytor wysyłał listy do Fontany, który tam wówczas pomieszkiwał.

22 Por.: F. Hoesick, *Chopiniana*, s. 87.

23 Niestety, do dzisiaj nie udało się ustalić, kto sporządził kopie dwóch listów Chopina do Fontany, które odnalazła Jolanta Leśniewska w Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu wśród korespondencji Lydii i Henryka Opieńskiego (sygn. ACR6). Jednak konfrontacja tych rękopisów z charakterem pism Maurycego Karasowskiego, Henryka Opieńskiego i Ludwika Bronarskiego (z którym Opieński prowadził bardzo bogatą korespondencję) wykluczyła ich autorstwo.

24 KorCh 2017, t. II, cz. 1, nota źródłowa do listu 102, s. 160 i 162.

zapis: „Twój Fryc”. Notabene w żadnym oryginalnym liście reprodukowanym w korespondencji Chopina kompozytor nie podpisał się „Twój...”²⁵, gdyż jednolicie z ówczesną pisownią na końcu wyrazu w takiej sytuacji (oraz w innych) pisano „y”, np. jak w tymże liście – „Twóy”. Poza tym Chopin, zgodnie z ówczesną konwencją, przed nazwiskiem adresata, używał w adresie podwojonej formuły „Monsieur/Monsieur”, a tymczasem w omawianej tu kopii listu taki zapis figuruje tylko raz. Te i inne zasady dziewiętnastowiecznej pisowni, stosowane przez Chopina, zostały szczegółowo omówione we wstępie do każdego z tomów *Korespondencji*.

Nie ulega wątpliwości, że dukt pisma obydwu kopii jest inny, niż dukt pisma Chopina, znany z wielu autografów dostępnych zarówno w zbiorach w Polsce, jak i poza jej granicami. Skany nadesłane z Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu nie pozwalają dokładnie porównać koloru używanego atramentu. Nawet obecny stan rzeczy wskazuje jednak różnice między dość wyraźnym czarnym kolorem atramentu (którym sporządzono obie kopie) a bledszym atramentem koloru brązowego, jakiego używał Chopin.

Obydwie rękopiśmienne kopie listów Chopina do Fontany zostały sporządzone najpóźniej na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku. Nie mają one większego znaczenia dla epistolografii kompozytora ze względu na już istniejące wydania tych listów, które zostały opracowane, np. przez Ferdynanda Hoesicka na podstawie autografów.

Poza kopiami tych dwóch omawianych listów kompozytora w niniejszej informacji zamieszczamy również – jako materiał porównawczy – reprodukcje autografów dwóch innych listów Chopina z tego samego roku, które potwierdzają nasze ustalenia (zob. il. 9–16).

Korespondencja złożona z kilkuset listów, pisanych przez Opieńskiego i Bronarskiego, przechowywana we fryburskim archiwum, wymaga dalszych szczegółowych badań. Można się spodziewać, że znajdą się w niej wyjaśnienia dotyczące okoliczności czy dokładnej daty sporządzenia obu rękopiśmiennych kopii listów Chopina do Fontany, a także informacje o ówczesnym właścicielu autografów i autorze ich kopii.

25 Por.: „Zestawienie faksymiliów podpisów listów Chopina z lat 1816–1849” (opr. Hanna Wróblewska-Straus), w: *KorCh* 2024 [2025], t. 3, cz. 3, s. s. 2323–36.

Adus fortepiani M me d'aduant à Chateauroux
 Bureau restant chez
 Me Volant Patureau.

157

Moje kochanie - kiedyś tocki
 dobry bydlie do konica - jest do
 subaru ktury jest Me Hamburg
 et Sevistol successeur de Me Corret
 fils aine et C^m rue des Moron's St. Martin
 N° 57 a Paris - i kai im raros postoi
 po fortepjan do Pleyela, - reby noreguta
 magt wysudzi. Rularowi kai reby to
 posto par un envoye accelere et non
 ordinaire portuje. To droniz ole daleko
 przolej islic kolsie konstante podobro
 5 fr. od centnaro, ja tutaj raptae -
 w ty tylko kai solie slai kupa

Il. 1. List Fryderyka Chopina do Juliana Fontany w Paryżu, [Nohant, 29 VII 1841], kopia, s. 1, zbiory Fundacji Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu, sygn. ACR6

czyli recepcie na fortepian i napisany
 ile warty i kiedy pojdziesz i kiedy
 się obawiamy że przyjdzie do
Chateauroux - jest to rularz co prosto
 idzie do Tulury a składa tylko
 rzeczy po stronie ^{francuzki} w adres
na fortepianie Pleyela nie list i ten

Chabre tylko ^{nie} Dudevant i
Chateauroux ^(jak w górnym napisie) i Chateauroux dom
 korespondencyjny nie o ten i raz mi
 go przysłał. - Tu recepcie to tylko
 dla tego chey żebyś miał rularz
 rularz więcej obawiamy się - nie potrzebujemy
 mi przysłać tego tylko od przeg-
 radka ~~to~~ jakichis reklamacji jakie
 by rozjaśnić mogły co by to nam
 potrzebne było - tutaj w

Chateausous korespondent paurada
 z par acceleri ne estey dnu przyjdzie
 z Paryza. Wiąc niech Ci sy ~~z~~ sobowiz
 sy na ty albo najdalej 5 dni dostawic
 do Chateausous - (Pamięć Pleyelawi
 is ma w tych dniach z podpisowan
 niem napisy wes' rewers na
 acceleri od P. Hamburg i Sewital
 Uwin' sy i napisu mi stawa poczine -
 Teraz do naszych i interesow - jeżeli
 Ci Pleyel nie dojdebra o myslisz ja
 Erard ^{lepiej} ~~tydzień~~ to smien' ale nie róko
 * tego przekona sy ery istatnie
 Erard bedie ustuning. Nicuim
 obawego legi miat sy strymac
 Pleyela jeżeli tamten usturnie przy
 najwet selon toutes les probalites

Il. 3. Ibid., s. 3

Powinni być tam grzeć się
 Ciebie. - Co się tarantelli tyje.
 zapikretuj
 poslij ten list
 do Hamburga
 Bojać się żeby nie spórnik listu tego
 pietro Ci povero napisz o innych
 srebrach - wedle Traupenasa i. F.
 de Terza ~~z~~ tutoriowi podziękuj
 za dobre chęci, ale nie bądź go
 obciążać raducami komisjami
 iycer mu dobrej drogi. Jasio uscisly
 powieksza żeby piast.

ACRG

10 octobr 1837

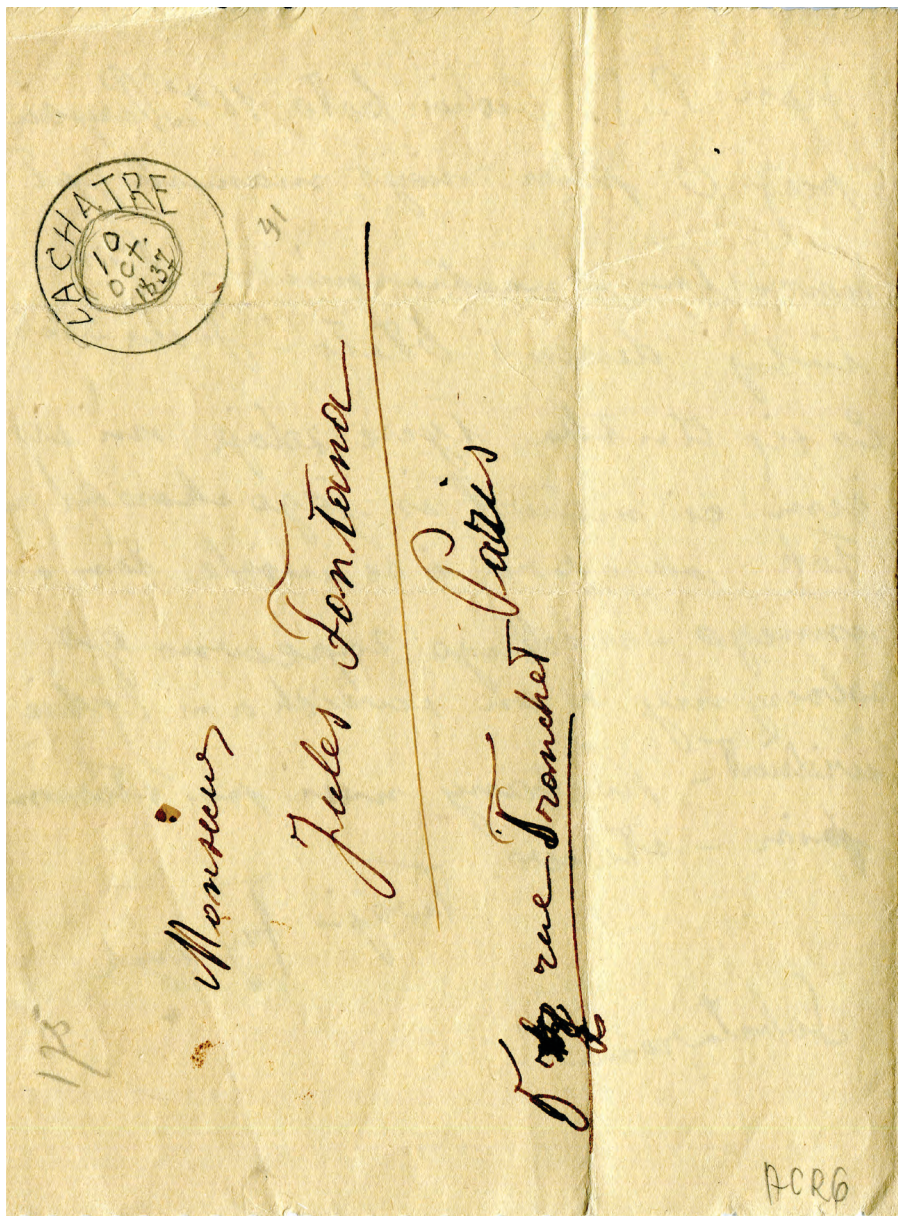
Moje hochanie. Celebrates' rapenne
 moje listy i moje kompozycje.
 Pucrytates listy niemieckie rapiczyto
 wotai irrobites wrystko jak lic
 prositem nieprawda? - Co sij teras
 Wessela tyere to cymbat osrebanice
 - Co chceš odpisz ale powieksz ze
 ja nie myśle ustąpić mojego prawu
 do Tarantelli poniewaz tej no. czas
nie odstos, - i re jesli on potraci
 na moich kompozycjach. to rapenne
alla g'tupich tytutow patric
podawost mimo mojego zakonu.

Il. 5. List Fryderyka Chopina do Juliana Fontany w Paryżu, [Nohant, 9 X 1841], kopia, s. 1, zbiory Fundacji Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu, sygn. ACR6

^{zapewniania??}
^{zokpanie??}
 i mimo zapewniania kilkakrotnego
 Pana Stapeltowa że gdybym był
 mojego gatunku duszy stuknąć to
 bym mu nie uwąży nieporężył
 do ożycz Ty tuch ^{zokpan} ^(zobaczaj)
 jak tylko moier - Co się przemian
 Tycie - stris' M^z Pelletou na
 Rue Pigal uwinda miony uwądown
 pser P. Sand (Vitor) Ci
 Dziękuję za parę stów grzesnych
 z pugilawesem. Maje listy kar
 oddawai Rue Pigal 16 - i portiarow
cardo a borobro to polec'.

Syn P. S. Godek koto 16to w Paryżu
 posyła Ci przez niego manuskrypt
 Koncetta i nocturnów - Pin-
 rntaj' dence i blato - Jesie wieistaj
 Co się Anika tyce złoje ni się
 sem ci mówit is jego choroba nie
 tok - skropna i se wiele tam erzo
 innego - nieotugo zapewne ogo
 solaryny a on swoich a ni Gdzie
 widziot - Kochany mui po. starsome
 pin - stawa. Twój - Fryderyk
 Sobatarona

Il. 7. Ibid., s. 3

Il. 8. Ibid., s. 4

Moje kochanie. Dziękuje ci za wszystkie
 Twoje dobre komisy. Długo to jest 9to odczytanie
 fortepian - a także mój 2^{ty} dzień. Muszę
 iść do domu niegdyś być w sfałszowanym
 to by się przybliżył - Jasia wciśnięta w łóżko - napiszę
 mu kilka słów w krótko - Jasio zapewne odświeży
 mojego starego sturiego który znowu tutaj traci
 Jest to porównanie stowick i unie ~~nie~~ starych
 ale mądre i miłosierni tutaj ludzi - Odeśle
 go zapewne powiedziawny mu żeby na unie w domu
 czekał - więc jeżeli ci się pobawi w domu unie
 słychać się - jest to jedyny sposób porzucenia
 go że powiedziawny mu żeby na unie w domu
 czekał a za tydzień albo dwa napisz mi
 że albo jasnym wrocz jakem myślał - albo
 że co innego i daj mi trochę na drogę -
 Zresztą tutaj jaka taka pogoda - 3 dni czekał
 w Chateauroux stowick na fortepian - Ktorze

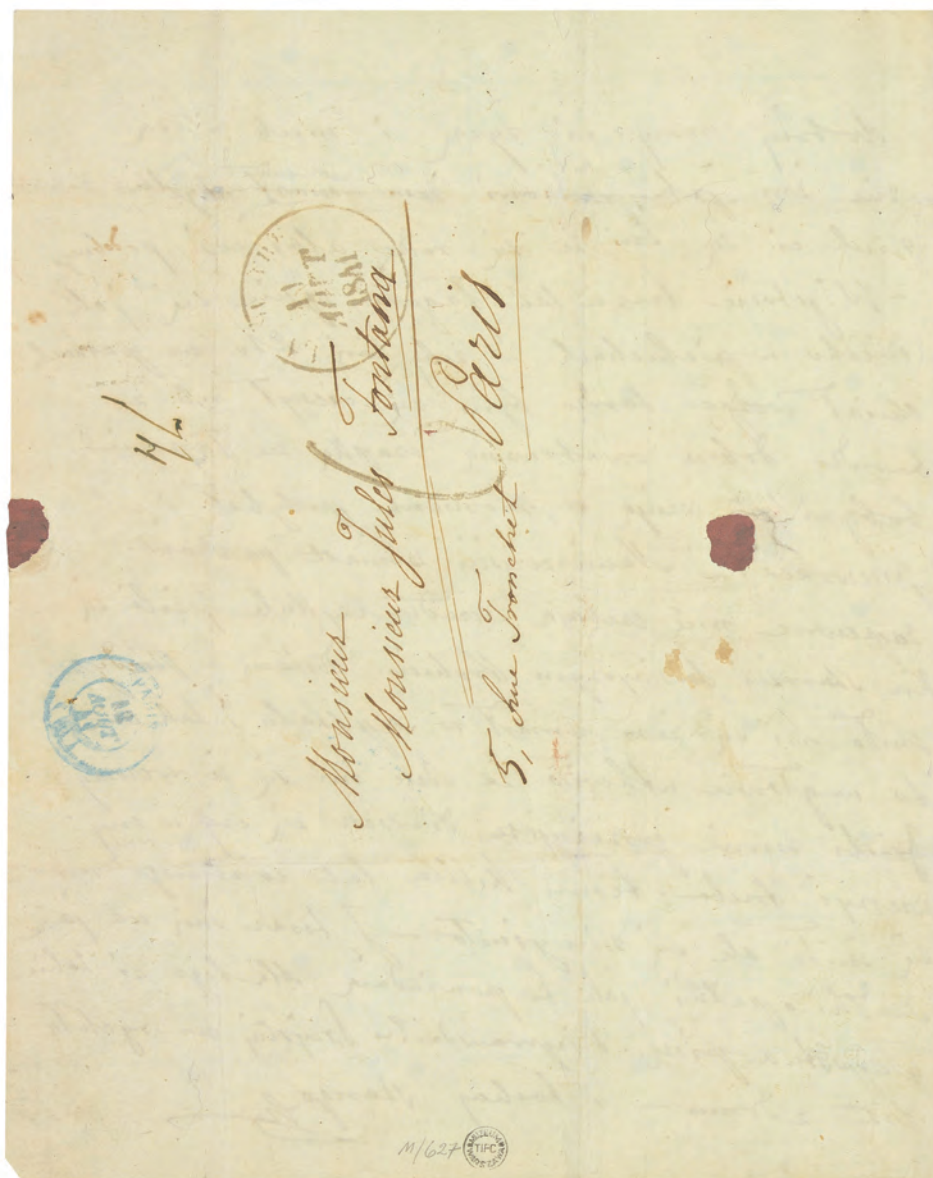
Il. 9. List Fryderyka Chopina do Juliana Fontany w Paryżu, [Nohant, w nocy z 9 na 10 VIII] 1841, autograf, s. 1, własność Towarzystwa im. Fryderyka Chopina, nr inw. M/627; obecnie w depozycie Muzeum Fryderyka Chopina w Narodowym Instytucie Fryderyka Chopina, nr inw. D/293

Wzrosną odwołai karatein odbrawny twój
 list - a fortepiann jaki głoś ma jeszcze
 nie wam bo nieodpowiedzi, fappiera jutro
 ma być ten wielki wypadek. Co ty z powodu
 awansem na rubla tyse day pokój bo
 niewarto się utocić - zrobites' jak moztet'
 maylepiu; pare kropel stuy krwi i kilka
 dni straconych na oczekiwaniu niewarte
 tyllus nos poradnie sobie utoci' po skonczony
 sprawie - wiec fappieru i moje konnisa'
 twoje sprawie - drugi raz da lau Bag' douchai'
 lpin' bedie - foina wrony ci pisu' te kilka
 stas' jason ci raz pasciwa dychugi z
 duze sprawynti ktorzys melonice bo tena
 affera Troupenasa ci bedie wiece' na Wasku.
 Otem ci obserwuj' kiedyz napisze a duj

M/627

dobry mój ci' sycer i miach ci' in
 nie im jak Jasiowi iem umart tyllus
 miach ci' in im i' in rodze albo cos' po
 - W jstanie teraz tak tagodny tyllus ci'
 dziecho w pieluchach i' zily mi' kto. na p
 chiat wodzie bardzo bym in cieryt s.b. z
 bardzo dobre owatowana czapka na Tepow
 bo bym in czeje w moment przyhat i'
 przewracat - Namiszeryciu samiat partow
 zapewne mi' czebaja srazdta cychule jeryli
 kn starois' baisyayozym kochiem dostaw - Miedz
 imto mi' in iem umart w szpitalu i' tak au
 to wgtowiu uchwito ze zdac mi' in i' woro
 jeryli mi' in jeryjersz dwicze in czeje w in
 wiczye' sroba; temu kiltla lat co innego'
 in imto ah in inwysiuito - J teraz im' na
 jreath' opath' jak to powiadac dla tego ci'
 gtyjostna jire. Nieprawda? - Drujstly mi' ry
 list z domu - i' kochay stango

Il. 12. Ibid., s. 4

Mój kochaniu. Z nutkami
 bez co chcesz - nieważnym ci
 za ty storo przyjadę - co się,
 Czemie wowy tyce dobre się
 ostawit Xina bo ona Xina od Kilke
 miesiąc. - Co się Schl. tyce przebie
 będzie uład. - Ale co się Tropenasa
 tyce to memoina. Więc jeżeli
 ci Masset odmówi - powiedz że nie masz
 upoważnienia ~~jeżeli odmówi~~ Paryż
 tylko dysponować, i że nieważ jak
 moja cena Paryżaka tylko będzie.
 - Co się lokaja tyce to wzięcia
 siebie z postiera ci porządku sta
 mnie było. Jest to myśl Jasia i
 zawczasu dego lokaja nicke - Zapomniał
 że on mi już jednego lokaja nastąpił
 w Kondensa zadusi. - Co taki

Il. 13. List Fryderyka Chopina do Juliana Fontany w Paryżu, [Nohant, 11 X 1841], autograf, s. 1, własność Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, nr inw. R 19/Ch

Dobry i pierwszy przegro
 w ma ulicy sposta do
 zachodniemu. Dytay in
 Albrakta - albo bogi tabiego.
 Pise o Trepunawie. - Mtedy Mau
 juz nie jedni do Saryja tak jak
 by' miało wiec i ma, wskrypt
 lada drem pome pome post. -
 Jako ter i list do Rodzice
 i zaddressuj duu de Provence
N^o pierwszy. Maysie mi
 jeszcze raz. - Portierowi Rue Trom
 Koniecznie day Tuzowego i listy
 miuk odyta Rue Pal 16. -
 Kiedy wróce znowe. Firanch
 zadanych mi miubnie potrzeba

Il. 14. Ibid., s. 2

więc sobie rób co chcesz. - Skupię
 jeżeli myślisz że jakesi Twoje
 Długi rachunek. Żebyś miał dobra w
 Kujawskim to bym może ci je
 upomniat, to żeby tysiąc były.
 - to się sprzedany meblów tyce
 bytym oszukawcem, i ydem nakładem
 doktore Wotowkingo zelym sprzedawat
 stare graty - miał ci stara -
 Powoli jak sobie lepsze kupisz to
 mi je oddasz. Zresztą miał
 ci to twój Angielskiy żłoci nie
 pszeuraca; i ja nie taki cymbał
 jak by myślisz i także nie mierobi
 co by ci albo w Ambaras albo w co podobnego
 wprawic mogto. Adieu moji kochani
 może za miesiąc.
 Poniedziałek ranu.

Il. 15. Ibid., s. 3

Il. 16. Ibid., s. 4

BIBLIOGRAFIA

- Chopin, Frédéric. *Correspondance de Frédéric Chopin: 1810–1849*. T. 3, *La Gloire. 1840–1849*. Opracowanie Bronislas Édouard Sydow, Suzanne Chainaye, Denise Chainaye, Irène Sydow. Éditions Richard-Masse, 1960, wydanie 2, 1981.
- Chopin, Frédéric. *Frédéric Chopin: Lettres*. Opracowanie Henryk Opieński, przekład Stéphane Danysz, przedmowa Ignacy Jan Paderewski. Société Française d'Éditions Littéraires et Techniques, 1933.
- Chopin, Frédéric. *Frédéric Chopin: Gesammelte Briefe*. Przekład i opracowanie Alexander Guttry. Georg Müller, 1928.
- Chopin, Friedrich. *Friedrich Chopins gesammelte Briefe*. Opracowanie Bernard Scharlitt. Breitkopf & Härtel, 1911.
- Chopin, Fryderyk. *Chopin's Letters*. Opracowanie Henryk Opieński, przekład Ethel Lillian Voynich. Dover Publications, 1931.
- Chopin, Fryderyk. *Korespondencja Fryderyka Chopina*, zebrali, opracowali i opatrzyli komentarzami Zofia Helman, Zbigniew Skowron, Hanna Wróblewska-Straus. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, t. 1, 2009, t. 2, 2017, t. 3, 2024 (pdf online), 2025 (druk).
- Chopin, Fryderyk. *Korespondencja Fryderyka Chopina*. Zebrał i opracował Bronisław Edward Sydow. T. 2. Państwowy Instytut Wydawniczy, 1955.
- Chopin, Fryderyk. *Listy Fryderyka Chopina*. Zebrał i przygotował do druku Henryk Opieński. Nakładem Jarosława Iwaszkiewicza, 1937.
- Hoesick, Ferdynand. *Chopiniana*. T. 1, *Korespondencja Chopina*, opracowanie Ferdynand Hoesick. Nakładem Księgarni F. Hoesicka, 1912.
- Karasowski, Maurycy. *Fryderyk Chopin: Życie – listy – dzieła*. T. 2. Gebethner i Wolff, 1882.
- Leśniewska, Jolanta. „Mój Fryderyk – dwa nieznanne listy Chopina w Archivum Helveto-Polonicum we Fryburgu”. *Archnet* luty 2025. <https://www.arch.net.pl>.
- Sprawozdanie z działalności Archiwów Państwowych w 2024*. Archiwa Państwowe, 2025: 40. <https://www.gov.pl/web/archiwa/rok-2025>.

TWO ALLEGEDLY UNKNOWN LETTERS FROM FRYDERYK CHOPIN TO JULIAN
FONTANA – THESE ARE NOT AUTOGRAPHS

Research conducted at the Archivum Helveto-Polonicum Foundation into the correspondence of Lydia and Henryk Opieński has uncovered manuscripts of two supposedly previously unpublished letters from Fryderyk Chopin addressed to Julian Fontana. This fact was noted both in Jolanta Leśniewska's article "My Fryderyk – Two Unknown Chopin Letters in the Archivum Helveto-Polonicum in Fribourg", published in the online journal *Archnet* in February 2025, and in the Report on the Activities of Polish State Archives in 2024. Yet comparative analysis revealed that both letters had been published numerous times – first by Maurycy Karasowski (1882), and later by Henryk Opieński himself (English version – 1931, French version – 1933, and Polish version – 1937). Analysis of the handwriting, details in both manuscripts, and the color of the ink used lead to the conclusion that they are only copies of the aforementioned letters. These copies have been tampered with externally, including

the addition of a postmark with the incorrect year. The lack of detailed source data does not allow us to determine the authorship of both copies, which were likely made around the turn of the 1920s and 1930s at the latest. They are of little significance for the composer's epistolography due to existing editions of these letters, which were prepared from now unavailable autographs, primarily by Ferdinand Hoesick and Henryk Opieński.

Hanna Wróblewska-Straus
Zbigniew Skowron

Hanna Wróblewska-Straus, muzykolog-chopinolog i muzealnik, emerytowana kustosz Muzeum Fryderyka Chopina w Towarzystwie im. Fryderyka Chopina w Warszawie (1964–2005). Do dziś zajmuje się spuścizną po Fryderyku Chopinie, a przede wszystkim spuścizną rękopiśmienną. Była członkiem Rady Naukowej TiFC, a do dziś jest członkiem Komitetu Redakcyjnego *Rocznika Chopinowskiego*. Kuratorka wystaw i autorka lub współautorka katalogów ekspozycji organizowanych w Warszawie i za granicą. Przyniła się do powrotu do Polski wielu niezwykle cennych pamiątek po Fryderyku Chopinie, głównie autografów muzycznych, listów i ikonografii. Przeprowadzała ekspertyzy rękopisów na prośbę instytucji polskich i zagranicznych. Wraz z zespołem (Zofią Helman i Zbigniewem Skowronem) opracowała trzypięciotomowe, źródłowo-krytyczne wydanie *Korespondencji Fryderyka Chopina* (t. 1 2009, t. 2 2017, t. 3 2025, Wydawnictwa UW). hannaws@chopin.pl

Zbigniew Skowron, emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego, w l. 2016–20 dyrektor Instytutu Muzykologii UW. W 2012 r. uzyskał tytuł profesora. Jego zainteresowania naukowe obejmują m.in. biografistykę i epistolografie chopinowską. Autor książek: *Teoria i estetyka awangardy muzycznej drugiej połowy XX wieku* (Warszawa 1989), *Nowa muzyka amerykańska* (Kraków 1995), *Mysł muzyczna Jeana-Jacques'a Rousseau* (Warszawa 2010). Redaktor zbiorów: *Styl i estetyka twórczości Witolda Lutosławskiego* (Kraków 2000), *Lutosławski Studies* (Oxford 2001), *Lutosławski on Music* (Lanham 2007). Wraz z Zofią Helman i Hanną Wróblewską-Straus opracował nowe, krytyczno-źródłowe wydanie *Korespondencji Fryderyka Chopina* (t. 1 2009, t. 2 2017, t. 3 2025, Wydawnictwa UW). z.skowron@uw.edu.pl
